

N:o 27.

Ank. till Riksd. kansli den 24 april 1909, kl. 2 e. m.

Andra Kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande i anledning af väckt motion angående skrifvelse till Konungen i fråga om förvärfvande för statens räkning af aktiebolaget Tarrekaises malm- och magnesitfyndigheter i Norrbottens län.

Till utskottet har hänvisats en af herr *Zimdahl* väckt motion, n:o 191, hvaruti motionären hemställer, »att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt låta verkställa utredning och med aktiebolaget Tarrekaise söka träffa aftal om förvärfvande för statens räkning af de ifrågavarande bolag tillhörande malm- och magnesitfyndigheter i Norrbottens län.»

Till stöd för motionen har motionären anfört följande:

»Under de sista femtio åren har tillverkningen af järn stigit oerhört. Denna tillökning synes komma att fortgå, så länge tillgång finnes på lämpliga malmer. Trots mångårigt sökande har man hittills ej lyckats upptäcka några större nya järnfyndigheter. Såsom man väl vet, äro våra svenska järnmalmfält i Norrbotten ibland de viktigaste nu kända.

Vi exportera nu det mesta af våra högprocentiga järnmalmer. Men enhvar inser, att landet skulle draga långt större gagn af att skeppa till utlandet en mängd olika färdiga järnvaror mot att såsom nu skeppa ut malmen oförädlad.

De flesta nutida metoder för smältning af järn- och kopparmalmer fordra allt högre värmegrad, i följd häraf allt eldfastare material till anlägg-

ning af masugnar m. m. Från uteslutande bruk af kvarts- och lertegel har man alltmera öfvergått till dolomit och magnesit och brukar numera af denna sistnämnda om möjligt blott den bästa. Men af denna finnes på hela jorden blott för närvarande två kända *större* lager, nämligen det vid Veitsch i Steiriska alperna samt vid Tarrekaise i Norrbotten. Ehuru detta ifrigt förnekas, synes tillgången däraf i Veitsch vara hårdt medtagen, att döma af det faktum, att trots mycket ökade beställningar Veitsch på senare åren ej förmått väsentligt öka sin omsättning af magnesit och dess produkter.

Såsom bekant, har Kungl. Maj:t gifvit koncession åt ett enskildt bolag, Magnesitaktiebolaget Tarrekaise, grundadt på ett aktiekapital af nominellt 3 miljoner kronor, att under 50 år bryta samt i rå eller förädlad form öfver Sverige eller Norge utskeppa de kvantiteter af magnesit, som bolaget finner fördelaktigt, mot en afgäld till staten af 1 krona för bruten ton magnesit. Bolaget beräknar i sina prospekt en brytning af i början 150,000 tons, som om få år skulle ökas till 300,000 tons årligen och som skulle gifva staten i början en årsinkomst af 150,000 kronor eller mer än den har i afgäld för hela Sveriges malmrikedom, samt därtill lika stor inkomst af arrende till bolaget af nödig mark och vattenkraft för ny storartad industri inom nu öde bygd, hvarigenom hundratal af nu arbetslösa skulle vinna god bergning.

Bolagets första, redan uppgjorda plan var att på linbanor föra rå magnesit öfver riksgränsen till djup och isfri hamn på Norges västkust, där bygga fabriker för varans bränning och vidare förädling samt därpå slutligen skeppa den till lämplig saluplats. Efter Norges skilsmässa ifrån Sverige och sedan på grund däraf en inlandsbana börjat byggas blefve det dock för Sverige, om icke för magnesitbolaget, förmånligare, att nämnda fabriker byggdes invid malmfältet samt endast färdiga magnesitprodukter skeppades från Sverige. Såsom förut nämnt, har bolaget härvid valet i sin egen hand. I saknad af visshet om banans sträckning och tiden för öppnandet af dess för bolaget viktiga del mellan Gellivarebanan och Lilla Lule älf, kan det dock ej nu genast föredraga utfartsvägen öfver Sverige framför den förut tänkta öfver Norge.

Byggas fabriker i Sverige, så tagas proviant och alla förnödenheter, hö, halm m. m. från Sverige samt byggnadsvirke och bränsle från statens skogar — i senare fallet måste allt tagas från utlandet och främlingar taga arbetsförtjänsten. På samma sätt går i förra fallet skatten för tillverkning och inkomst till Sverige och svenska kommuner, i det senare till utlandet. Inlandsbanan mister en årstrafik af mer än 500,000 tons, Sve-

rige, dess jordbruk samt Norr- och Västerbottens angränsande kommuner en årsinkomst, som snart går öfver en miljon.

Då anledning finnes antaga, att magnesitaktiebolaget möjligen skulle vara villigt öfverlåta äganderätten till sina aktier, synes staten böra begagna sig af tillfället att komma i besittning af dessa rika fyndigheter.»

I fråga om tillkomsten af bolagets ifrågavarande koncession samt magnesitens betydelse och användning har utskottet inhämtat följande:

Historik.

Sedan statsgeologen d:r Svenonius 1892 vid Tarrekaise funnit några flyttblock af, såsom han förmodade och sedermera vid kemisk undersökning konstaterades, magnesit, anbefalldes genom nådig skrifvelse af den 31 maj 1895 Sveriges geologiska undersökning att låta verkställa närmare utredning angående där gjorda magnesitfynd, och resulterade den rekognoscering, som under Svenonii ledning på grund häraf sommaren 1895 ägde rum, i upptäckten af de egentliga magnesitförekomsterna vid Tarrekaise.

Denna upptäckt hade till följd en ganska liflig verksamhet från enskildas sida i hopp om dels att åtkomma redan kända fyndigheter, dels göra nya fynd. Sälunda inmutades hösten 1897 Tarrekaiseförekomsterna af löjtnanten Sandeberg på *järnmalm*, som där ofta förekommer såväl inom som i närheten af magnesiten. Den senare var nämligen då ej ännu inmutningsbar. Likaledes gjordes under de följande åren dylika inmutningar af en mängd olika personer för att åtkomma förmodad eller verklig magnesit.

Bland ifrågavarande inmutningar märkas de af nybyggaren Erik Holmbom verkställda och till ett Luleåkonsortium sålda, i närheten af Tarrekaise belägna, vid Koskaivo och Rakaspakte, det sistnämnda fältet med af Svenonius beräknad tillgång af 45,000 à 50,000 tons magnesit. Vidare må antecknas Moskatkajse magnesitfält, helt nära Tarrekaise, i nordvästlig riktning, hvars tillgångar Svenonius antog ungefär lika stora med Tarrekaises. Sistnämnda fälts utmål äges af Höganäs-Billesholms aktiebolag.

Sedan magnesit genom lagen af den 5 juli 1901 angående ändring af grufstadgans §§ 1 och 8 blifvit inmutningsbar, inmutades förutnämnda Tarrekaisefält samma år på magnesit för kronans räkning tillika med ett antal andra fyndigheter af samma mineral inom Norrbottens läns kronomarker.

Järnmalmsinmutningarna å Tarrekaise öfvergingo emellertid till ett konsortium, och då detta på grund af sedan gammalt gällande lagbestämmelser fann sig icke kunna för försäljning tillgodogöra sig magnesiten,

under det kronan å andra sidan ej heller, så länge konsortiets inmutningar och därpå grundade utmål vederbörligen försvarades, hade möjlighet bearbeta fyndigheterna, ingick konsortiet 1902 till Kungl. Maj:t med förslag om att till kronan öfverlåta sin rätt på grund af bekomna mutsedlar, mot det att åt detsamma eller genom detsamma bildadt aktiebolag skulle under vissa föreslagna villkor på 50 år upplåtas arrenderätten till fyndigheterna äfvensom till några i närheten af kronan verkställda magnesit-inmutningar.

På grund af denna framställning förelade Kungl. Maj:t, sedan vederbörande myndigheter hörts, 1903 års Riksdag proposition, som af Riksdagen bifölls, angående arrendeaftal för fyndigheterna i fråga.

Det af Kungl. Maj:t och kronan på grund häraf för magnesitaktiebolaget Tarrekaise, som trädte i konsortiets ställe, upprättade arrendekontrakt af den 26 mars 1904 omfattade ej mindre järnmalmsinmutningarna n:is 2931 Jägaren, 2932 Bruden, 2937 Haren och 2939 Orren jämte härför lagda utmål, hvilka inmutningar och utmål tillika med de gruförvaltaren A. Andersson tilldelade kontrakten rörande arrendet af kronans jordägareandel i samma fyndigheter öfverlåtits till kronan, utan äfven kronans egna magnesitinmutningar Paturkårso n:is 1 och 5 samt Hildo.

Ur arrendekontraktets bestämmelser må följande i sammandrag anföras:

a) För fyndigheternas fullständiga undersökning och för andra arbeten m. m. beräknas en tid af 5 år från och med 1904, hvarunder årligen för dessa arbeten skall nedläggas en summa af minst 8,000 kr., däraf minst 5,000 kr. i verkliga arbetskostnader.

b) Arbetsperioden skall omfatta en tid af 45 år, räknadt från undersökningsperiodens utgång. Därest arrendatorn skulle finna, att fyndigheterna icke kunna fördelaktigt tillgodogöras, äger arrendatorn uppsäga kontraktet att upphöra ett år efter uppsägningen.

c) Kungl. Maj:t upplåter till arrendatorns begagnande under arrendetiden i närheten af fyndigheterna befintlig obegagnad vattenkraft jämte mark för anläggning af vägar, verkstäder, administrations- och arbetarebostäder, samt för kraftledning, däribland linbaneledning till Riksgränsen eller järnväg inom landet, allt mot särskild afgift och på af Kungl. Maj:t bestämda villkor.

d) Till kronan erlägges en afgäld af en krona pr ton från orten afsänd eller där tillgodogjord magnesit, sådan den efter anrikning finnes, dock minst 10,000 kr. per år.

e) Andra inmutningsbara ämnen än magnesit, som af arrendatorn brytas, äger han sig tillgodogöra utan särskild afgift.

f) Underlåter arrendatorn att behörigen fullgöra arrendevillkoren, är arrenderätten förverkad och arrendatorn skyldig frånträda arrendet sex månader därefter.

g) Under arrendetiden må arrendet eller delaktighet däri icke af annan öfvertagas med mindre Kungl. Maj:t därtill gifvit tillstånd. Ändring uti de i bolagsordningen för magnesitaktiebolaget meddelade bestämmelser, att styrelsen skall uteslutande bestå af i Sverige bosatta svenska män och att aktie icke må utan Kungl. Maj:ts tillstånd tecknas af eller öfverlåtas på andra än dylika svenska män samt att denna föreskrift skall i tryck återgifvas på samtliga aktiebrefven, medför arrenderättens förlust.

På framställning af bolaget till Kungl. Maj:t och i enlighet med däraf föranledd proposition till förlidet års Riksdag, lämnades bolaget det medgifvandet, att med arbetsperiodens inträdande finge anstå till ingången af år 1914 eller, där arrendatorn skulle vara i tillfälle att tidigare öfvergå till effektivt arbete, till början af året näst efter det, då arrendatorn därom gjort skriftlig anmälan, under iakttagande af att från den tid af 45 år, som arbetsperioden enligt öfverenskommelsen omfattar, skall afräknas den tid, som komme att förflyta från 1908 års utgång till det år, hvarunder arbetsperioden tager sin början.

Det var förnämligast efter uppfinningen af den basiska och fosforrenande stålberedningsmetoden, som magnesiten i senare delen af förra århundradet erhöll sin nuvarande betydelse för järnhandteringen, i det att bränd magnesit dels i krossad form och dels som tegel användes till infodring af de ugnar, hvaruti den basiska götmetallen tillverkas, och är för detta ändamål hittills öfverträffad, dels genom dess förmåga att motstå inverkan af basiska slagger, nödvändiga i denna metod, och dels dess eldhärdighet äfven vid högsta temperaturen. Magnesiten har visserligen för sagda ändamål en medtäflare i den vida allmännare förekommande dolomiten, men den senare är till varaktigheten och med hänsyn till svårigheten att i brändt tillstånd längre tid utan försämring kunna förvaras så betydligt underlägsen, att endast dess afsevärdt billigare pris torde föranleda dess användning vid sidan af magnesiten.

Äfven vid koppartillverkningen och den kemiska industrien har magnesiten kommit till användning.

För elektriska järnframställningsmetoder, hvilka kräfva en hög temperatur, torde magnesiten slutligen komma att spela en mycket viktig roll och då vårt land såväl har stora tillgångar på fosforhaltig malm som ock åtskilliga förutsättningar för elektrisk järnframställning, så kan onekligen i framtiden tänkas ett afsevärdt ökad behof af magnesit för vår järn-

handtering. För närvarande är emellertid ej detta behof särdeles stort och har af personer med kännedom om denna marknad skattats till inalles 500 å 1,000 ton bränd vara och tegel.

*Geologiska
undersökningens
rapport.*

Af Sveriges geologiska undersökning har utskottet sökt och erhållit upplysningar angående storleken af nu kända magnesitförekomster äfvensom beträffande magnesitens marknadsvärde.

Enligt dessa upplysningar förekommer den anhopad i brytvärd mängd i följande länder, uppräknade efter storleken af deras nuvarande bidrag till världsproduktionen: Österrike, Grekland, Ungern, Tyskland, Kalifornien, Norge och Indien. Dessutom omtalas från följande länder magnesitförekomster, hvilka delvis varit och möjligen ännu äro föremål för någon bearbetning: Transvaal, Ryssland, Italien, Serbien, Mexiko, Kanada, New Syd-Wales och Nya Kaledonien.

Antalet i litteraturen omnämnda magnesitförekomster i Österrike är öfver ett tjugotal, de flesta belägna i Steiermark, samt en mindre del i Nieder-Österreich och Kärnten. Tillgångarna äro ansenliga, hvarom man får en föreställning, då man besinnar, att magnesitstockarna variera i mäktighet mellan 8 och 100 meter. Lejonparten magnesit leverera brotten å Sattlerkogeln vid Veitsch med en area af c:a 200,000 kvadratmeter och 175 meters maximimäktighet. Professor Höfer gjorde år 1899 en uppskattning af de magnesitkvantiteter, som då stodo att utvinna, och fann, att ofvanför första etagen var blottlagd en kvantitet af c:a 31,000,000 ton, sedan afdrag skett för kvarts- och andra skifferinlagringar, och under samma nivå funnos ytterligare »några millioner ton». I samma bolag tillhöriga Greithauer skattades mängden användbar magnesit till c:a 620,000 ton. Höfer beräknar tillgångarna vid Veitsch tillräckliga för 150 år med dåvarande brytning (1903) och 100 år med progressivt tilltagande produktion.

År 1907 anträffades enligt uppgift betydande, till flera miljoner ton beräknade magnesittillgångar i Millstätteralperna, äfven i Österrike, för hvilkas tillgodogörande bildats ett bolag af hufvudsakligen engelska och tyska intressenter.

I Grekland förekommer magnesit på flera ställen, af hvilka de på Eubea äro de viktigaste. Eubea-magnesiten anses för den renaste i hela världen. Ensamt hufvudgången beräknas innehålla flera miljoner ton, men då stora massor uppträda äfven å andra delar af ön och äfven på det närliggande fastlandet, hvarest mäktigheten uppgifves till 100 meter, så inses, att tillgångarna äro mycket betydande. De Eubeiska magnesit-

förekomsterna arbetas af tvenne bolag med ett aktiekapital af tillsammans 16,200,000 kronor.

I Ungarn arbetas för närvarande tvenne magnesitbrott, belägna i Karpaterna. Om tillgångarnes storlek saknas dock uppgifter, men de anses betydande med en del stockar af icke mindre än 80 meters mäktighet.

I Kalifornien finnes en mångfald magnesitförekomster, men då frakten till de östra staterna, där den hufvudsakliga konsumtionen äger rum, ställer sig för dyr, hämtar Nordamerika sitt behof till allra största delen från Europa. Afven i Pennsylvanien och Arizona uppgifvas betydande tillgångar finnas.

I Schlesien brytes magnesit hufvudsakligen för kemiskt-tekniskt bruk, men om fyndigheternas storlek saknas underrättelse.

I närheten af Snarums järnvägsstation på 56 km. afstånd från Drammen bearbetas tvenne förekomster af »Norska Magnesit-Aktiebolaget» med säte i Helsingborg och med inbetaldt uteslutande svenskt aktiekapital af 200,000 kronor. Den ena fyndighetens magnesitarea uppgifves till c:a 1,200 kvm. med 4 m. mäktighet i medeltal. Den andra har en sammanlagd blottad area af c:a 1,000 kvm. Dessutom äro ett par mindre förekomster kända i trakten. Magnesitverket driftsattes 1906 och är byggt för en tillverkning af 2,500 ton magnesitprodukter, motsvarande en brytning af 5,000 ton råmagnesit. Denna produktion är dock ännu ej uppnådd, hvilket enligt uppgift från verkets ledare väsentligen berott på dåliga konjunkturer och rådande öfverproduktion inom magnesitindustrien.

I Indien finnas betydliga förekomster, som dock hittills föga arbetats.

Beträffande produktionen af magnesit föreligga följande uppgifter, angifvande densamma i ton; hvarvid är att märka, att af 2 ton råskrädd magnesit erhålles c:a 1 ton bränd.

År	Österrike		Grekland		Ungarn	Nordamerikas Förenta stater	Tyskland	Norge
	Bränd	Rå	Rå				?	Bränd
1906	C:a 99,000		64 424		för närvarande 25,000 à 30,000	4,032		beräknas f. n. till c:a 2,500
1905	92,359		43,498			3,933		
1904	53,781		44,828			2,850		
1903	69,058		25,657			1,361		
1902	53,467		27,103			2,830		
1896	C:a 21,000		(1897) 11,311			(1897) 1,143		
1886	128	2622	(1888) 300			— —		

Konsumtionens stegring under senare år angifves redan af föregående tabell. Statistiken från Förenta staterna belyser den ytterligare, då den enligt »Mineral Industry» angifver densamma inom nämnda stater till: *)

År 1906	94,428 ton,	värde 903,812 dollars,
» 1905	78,307 »	» 654,840 »
» 1904	41,554 »	» 296,126 »
» 1903	56,137 »	» 481,914 »
» 1902	56,616 »	» 394,583 »
» 1901	38,187 »	» 294,015 »
» 1900	31,073 »	» 235,491 »
» 1899	22,087 »	» 193,259 »
» 1898	17,302 »	» 153,205 »

Under 1907 hade importen stigit till 99,008 ton, värde 875,359 dollars; men uppgift å den inhemska produktionen för samma år saknas.

Rörande priserna per ton på världsmarknaden hafva nedanstående uppgifter ur »Mineral Industry» erhållits, hvilka hänföra sig till New-York eller annan amerikansk atlanterhamn.

År		Rå magnesit		Bränd magnesit	
		Dollars	Kronor	Dollars	Kronor
1909	Mars.....	8 —10,	30—38,	26 —35,	98—132
1907	5 — 6,	19—23,	17 —25,	64— 94
1905	c:a 6,	22—23,	c:a 15,50,	58
1904	5 — 7,	19—28,	15,50—17,	58— 64
1903	5,50— 6,	21—23,	15,50—16,	58— 60
1900	7 — 7,50	26—28,	16,50,	62

Priset i hamn på Eubea var 1907 pr ton rå magnesit 18,70 Rmk (= 16,40 kronor). Exporttull erlägges med 5 % af varans värde. Frakten till Hamburg uppgår till 13,60 Rmk (12 kronor). Till amerikansk atlanterhamn utgör den c:a 2,70—2,90 dollars (10—11 kronor).

I afseende å förekomsterna vid Tarrekaise meddelar Geologiska undersökningen följande med ledning af dr. Svenonii 1902 afgifna rapport, äfvensom af de handlingar beträffande af Magnesitaktiebolaget Tarrekaise under åren 1903—1907 utförda försöksarbeten, som bolaget på gjord framställning ställt till chefens för Geologiska undersökningen förfogande.

*) Uppgift saknas, om siffrorna betyda bränd eller rå magnesit. Förmodligen afser uppgiften från Förenta staterna om konsumtionen summan af importerad bränd och rå magnesit, lagd till produktion inom landet.

Utmålet	Genomskärningsarea vinkelrätt mot stupningen.		Maktighet.
	C:a	200 kvm.	
Hildo	C:a	200 kvm.	4 à 5 m.
» Bruden	»	1100 »	5 à 11 m.
» Jägaren	»	400 »	3 à 6 m.
» Haren	»	250 »	5 m.
» Orren	»	500 »	{oregelbundet af- och tilltagande
» Paturkårsö N:o 1	»	225 »	4,5 m.
» Paturkårsö N:o 5	»	370 »	3 à 8 m.

Totala genomskärningsarean (vinkelrätt mot stupningen) af hittills påvisade magnesitlinser skulle sålunda uppgå till c:a 3,000 kvadratmeter och hvarje parallellt med stupningen afsänkt meter skulle lämna en kvantitet oskrädd magnesit af 3,000 kubm., motsvarande c:a 9,000 ton. Hur pass omfattande skräddning det brutna berget behöfver underkastas, är svårt bedöma, enär inga uppgifter därom föreligga, men sannolikheten talar för att procenthalten af ur det oskrädda berget utvunnen magnesit ej bör skattas högre än till 80 %. Den för hvarje sänkmeter erhållna kvantiteten skrädd magnesit skulle sålunda vara 7,200 ton.

Frågan om djupgåendet är omöjlig att på undersökningarnas nuvarande ståndpunkt afgöra, och man torde därför med hänsyn till de ofta förekommande afbrotten inom linserna samt hvarje lins' relativt ringa utsträckning göra klokt i att vid ett försök till uppskattning af djupet vara ytterst försiktig. Större än 50 m. i medeltal torde detta ej, om man vill hålla sig på den säkra sidan, kunna räknas. Till detta djup (utmed fyndighetens stupningsriktning) beräknas på grund af ofvanstående den sannolika magnesittillgången inom ifrågavarande utmål till 360,000 ton skrädd råmagnesit. Som en jämförelse med denna siffra kan nämnas, att d:r Svenonius år 1902 uppskattade dessa tillgångar till c:a $\frac{1}{2}$ miljon ton oskrädd magnesit.

Den af bolaget beräknade årsbrytningen af 150,000 ton måste på grund af ofvanstående af hvarje opartisk fackman betecknas som omöjlig. En sådan brytning skulle förutsätta en årsafsänkning af c:a 20 m., hvilken siffra sällan torde förekomma ens där en regelbunden och samlad förekomst föreligger, än mindre vore möjlig i Tarrekaises spridda smålinser. I Bergslagens järngrufvor är årliga afsänkningen i medeltal 4—6 meter.

Ur det yttrande, hvarmed chefen för S. G. U. professor J. G. Andersson beledsagar förestående af S. G. U:s malmgeolog, bergsingenjören F. Tegengren sammanförda och utarbetade meddelanden, må anföras följande.

Antagandet, att den berömda förekomsten vid Veitsch skulle vara hårdt medtagen, synes ej äga någon hållbar grund. Synnerligen betydande magnesitförekomster bearbetas också i Ungarn och Grekland, och det förtjänar påpekas, att den grekiska magnesiten numera, tack vare de framsteg, som magnesitindustrin gjort under det senaste årtiondet, synes ha fullt ut så högt värde som den från Steiermark härstammande. Äfven från en del andra länder omtalas betydande, om än föga kända magnesitförekomster, och det synes för närvarande ej vara skäl förmoda, att efterfrågan skulle vara större än tillgången på råmaterial.

Fyndigheternas i fråga sammanlagda kända genomskärningsarea vinkelrätt mot stupningen uppgår till c:a 3,000 kvm., och det torde på undersökningsarbetenas nuvarande ståndpunkt ej vara berättigadt att beräkna djupgåendet i stupningsriktningen till mer än 50 m. Det är möjligt, men ej på något sätt bevisadt, att fyndigheternas djupgående är betydligt större än här antagits. Under alla förhållanden måste dock för närvarande den af grufförvaltaren Andersson gjorda uppskattningen af magnesittillgångarna (2 à 3 miljoner ton) betecknas såsom synnerligen mycket för hög.

Äfven under förutsättning att den uppgifna tillgången af 2 à 3 miljoner ton vore säkert påvisad, skulle en årsbrytning af angifna dimensioner (enligt bolagets prospekt af år 1906 150,000 à 200,000 ton skradd magnesit) uttömma fyndigheten på c:a 10 år, hvilket ur statsekonomisk synpunkt ej kan betecknas som tillfredsställande. Med den reduktion af tillgångarna, som ofvan af geologen Tegengren blifvit vidtagen, är den af bolaget antagna årsbrytningen tydligtvis fullständigt orimlig.

På grund af hvad ofvan blifvit anfördt, torde framgå, att magnesitfyndigheterna vid Tarrekaise alls icke spela den betydande roll i jordens magnesitförråd, som af motionärerna tilldelats desamma. Tvärtom är Tarrekaise magnesitfält, i jämförelse med t. ex. de väldiga samlade magnesittillgångarna i Steiermark, Ungarn och Grekland, ganska fattigt med små och spridda förekomster.

*Utskottets
yttrande.*

Af ofvan lämnade framställning framgår, att de ifrågavarande fyndigheterna redan nu äro i statens ägo, men att bolaget äger rätt att genom brytning och försäljning tillgodogöra sig desamma intill 1953 års utgång. Synnerligen anmärkningsvärdt är, att vid arrendekontraktets uppgörande ingen gräns fastställts för den årliga brytningen, så att bolaget är oförhindradt att under hur kort tid som helst bryta och tillgodogöra sig hela den befintliga magnesittillgången. Häråt synes vid koncessionsfrågans hela

förberedande behandling liksom ock vid ärendets handläggning inom Riksdagen ingen uppmärksamhet hafva ägnats. Den principiella uppfattning, som sålunda legat till grund för koncessionen, torde emellertid under de senaste åren hafva undergått en väsentlig förändring, i det den åsikten alltmera börjat tränga igenom, att det är önskligt, att staten antingen själf äger våra värdefullaste malmtillgångar eller åtminstone har tillfälle att förhindra deras uttömmande på kort tid genom rofbrytning.

Huru föga tilltalande det än kan vara, att staten skulle nödgas med afsevärda uppoffringar återköpa en koncession, som för så kort tid sedan beviljats, och på hvars erhållande bolaget, hvars inmutningar icke medfört rätt att bryta magnesit till afsalu, icke kan sägas hafva haft något befogadt anspråk, så skulle efter utskottets mening frågan om ett dylikt återförvärfvande dock vara väl värd att taga i öfvervägande, om förhållandena verkligen vore sådana, att en påtaglig och omedelbar fara föreläge för uttömmande af landets hufvudsakliga magnesittillgångar, och detta därtill på sådant sätt, att större delen af den vid en eventuell förädlingsindustri uppkommande vinsten skulle komma ett annat land till godo genom fabrikenas förläggande i Norge.

En närmare granskning af sakförhållandena torde emellertid gifva vid handen, att de farhågor, motionären i dessa afseenden uttalat, äro mycket öfverdrifna.

För det första framgår af de utaf bolaget inhämtade upplysningar, att motionären i hög grad öfverskattat såväl Tarrekaisefyndigheternas mäktighet och värde i och för sig som deras betydelse för världsproduktionen. Den brytning af 150,000 à 300,000 tons pr år, som motionären med stöd af bolagets prospekt ansett sannolik, betecknas af geologiska undersökningen på, som det synes, mycket goda grunder såsom orimlig med hänsyn till fyndigheternas utsträckning och mäktighet. Till enahanda resultat torde man komma ur synpunkten af afsättningsmöjligheten. Då norska magnesitaktiebolaget vid Snarum, där magnesittillgången enligt geologiska undersökningen synes vara af samma storleksordning som vid Tarrekaise, ännu efter flera års verksamhet icke kommit upp till en årsbrytning af 5,000 tons, ehuru dessa fyndigheters läge — 50 km. från Drammen — är för exporten så ojämförligt mycket fördelaktigare än Tarrekaises, så synes det vara svårt att tänka sig, att Tarrekaisebolaget skulle kunna inom en någorlunda öfverskådlig framtid få afsättning för 150,000 à 300,000 tons pr år. Man får en föreställning om storleken af dessa siffror, om man betänker, att hela Amerikas årskonsumtion 1906 icke uppgick till mer än cirka 94,000 tons bränd magnesit, motsvarande 188,000 tons rå magnesit, att Sveriges årliga konsumtion icke uppgår till

1,000 tons bränd magnesit, och att hela produktionen vid de storartade anläggningarna i Österrike 1906 icke uppgick till 100,000 tons bränd magnesit (= 200,000 tons rå).

Man har alltså anledning att antaga, att, när brytningen vid Tarrekaise omsider kommer att taga sin början, den kommer att utgöra en industri af långt mindre omfattning och betydelse för staten, kommunen och den tilltänkta inlandsbanan, än motionären antagit.

Härvid är dessutom att märka, att, äfven under förutsättning af ett statsinköp af Tarrekaisefyndigheterna, det närbelägna Moskatkajse magnetfält, hvars tillgångar uppskattats till ungefär samma storlek som Tarrekaisens, fortfarande skulle befinna sig i enskild ägo. Det synes vid sådant förhållande svårt att fatta, hvarför det ena fältet skall framför det andra göras till föremål för statsförvärf.

Motionärens farhåga, att fabrikerna för magnesitens förädling komma att förläggas till Norge, därest exporten kommer att gå öfver detta land, vinner ej heller stöd af bolagets prospekt, där det tvärtom framhålles som en naturlig sak, att förädlingen bör ske vid fabriker på platsen, och den mindre skrymmande förädlade varan därefter fraktas till exporthamnen.

Därest malmfyndigheterna vid Tarrekaise äro af så jämförelsevis ringa mäktighet som af geologiska undersökningens utredning synes framgå, kan det äfven ifrågasättas, huruvida de kunna bära och amortera de högst betydliga kostnaderna för byggandet af utfartsvägar — genom linbana eller annorledes — till norsk hamn eller svensk järnvägsstation. Den omständigheten, att brytningen för närvarande ligger nere, och att bolaget begärt och erhållit anstånd till 1914 med arbetsperiodens början synes tyda på, att bolaget själf känner sig tveksamt i detta afseende. Den möjligheten synes därför icke utesluten, att brytning af magnesiten vid Tarrekaise icke kan med ekonomiskt utbyte bedrivas, förrän inlandsbanan kommit till närheten af dessa trakter, och när så sker, står ännu i vida fältet.

För öfrigt synes arrendekontraktet lämna staten medel i händerna att kunna kontrollera bolagets export. Bolaget äger visserligen rätt att få åt sig upplåten mark för linbana eller annan väg till riksgränsen eller järnväg inom landet, men endast på villkor, som af Kungl. Maj:t särskildt bestämmas.

Härtill kommer, att genom kontraktets förbud för hvarje annan än svensk man, bosatt inom riket, att förvärfva aktie i bolaget samt genom förbudet mot arrenderättens öfverlåtelse faran för, att koncessionen kan komma i utländska händer, är i görligaste mån förebyggd. Utskottet har därför kom-

mit till den uppfattning, att staten för närvarande saknar anledning att vidtaga någon åtgärd för återförvärfvande af koncessionen, samt att den af motionären i sådant syfte föreslagna utredning icke är af omständigheterna påkallad, helst en dylik utredning, hvilken väl skulle afse en undersökning och uppskattning af fyndigheternas mäktighet af sådan noggrannhet, att den kan läggas till grund för ett köp, icke kan undgå att medföra högst afsevärda kostnader. En dylik undersökning skulle, därest, såsom alltför möjligt är, något köp icke kommer till stånd, icke blifva till nytta för annan än bolaget.

Motionären antyder, att bolaget skulle vara benäget att sälja sin koncession till staten. Men om bolaget önskar detta, synes det vara i alla afseenden riktigast och lämpligast, att bolaget själf bekostar de utredningar och undersökningar, som erfordras för affärens bedömande.

På grund af det anförda får utskottet hemställa,

att herr Zimdahls ifrågavarande motion icke måtte till någon Andra Kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 23 april 1909.

På utskottets vägnar:

GUST. SANDSTRÖM.